

ukvarjal tudi z bibliografijo delavskega gibanja pri nas. V prilogi Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja 1962 je objavil Bibliografijo delavskega socialističnega tiska na Slovenskem od 1868 do 11. aprila 1920; to je bibliografija samostojnih tiskov. Pravkar izdana knjiga pa zajema marksistične brošure, knjige, zbornike, časnike in časopise v slovenščini. Prvotna naloga je bila prikazati slovenski tisk, ki ga je izdala partija ali bil pod njenim vplivom, vendar se je pokazala potreba vključiti tudi redka marksistična dela, ki so izšla pri nekomunističnih organizacijah in dela, izdana v tujini. Med zadnjimi je poleg del, ki so jih naši komunisti dali natisniti v inozemstvu in jih potem pošiljali v domovino, upoštevan tudi tisk slovenskih izseljencev in Založniške zadruge inozemskih delavcev v Sovjetski zvezi. Vsebinsko se avtor omejuje na publicistična in znanstvena dela, po obsegu pa na tisk, ki ima vsaj tri strani besedila. Izvzeto je leposlovje in drobni tiski (letaki ipd., ki obsegajo le 1—2 strani).

Gradivo je razdeljeno po letih, na začetku vsakega leta so naštetih listi, ki se nadaljujejo iz prejšnjih let, številke ob njih pa opozarjajo na mesto, kjer so podrobneje opisani. Bibliografski opis knjige ali brošure je običajen kot v drugih bibliografijah. Pri časnikih so najprej splošni podatki (naslov, kraj, letniki, leto, začetni in končni datumi); sledijo podrobnejši podatki (podnaslov, spremembe kraja izdaje, izdajateljev, urednikov, tiskarn, podatki o zaplembah itd.). Tako pri knjigah kot pri časopisu in drugem materialu je navedeno hranilišče, pri tem je avtor dal prednost NUK kot najbolj dostopni instituciji, nato Zgodovinskemu arhivu CK ZKS idr. Ob koncu opisa posamezne enote je kronološko zabeležena važnejša zgodovinska, spominska in bibliografska literatura. V celoti prinaša delo 234 bibliografskih enot, očitno pa je, da je bil marksistični tisk najbogatejši v letih pred zadnjo vojno, najskromnejši pa ob pričetku diktature v letih 1929—1931.

Pri zbiranju podatkov o marksističnem tisku pri Slovencih se je avtor posluževal na eni strani že objavljenih podakov, na drugi strani pa je nemalokrat osnovne podatke moral izluščiti sam na podlagi raziskav po knjižnicah, arhivih in celo iz osebnih informacij. Tisk, ki ga obdeluje, je izhajal v zelo težkih razmerah, velikokrat ilegalno in brez običajnih oznak avtorja, prevajalca, urednika, leta, kraja, založnika in tiskarja. Nedvomno je avtor s svojim vztrajnim zbiranjem podatkov za to knjigo opravil pomembno delo, ki bo zlasti zgodovinarjem, ki se ukvarjajo z zgodovino slovenskega delavskega gibanja, dobro služilo, saj kaže najpopolnejšo sliko, ki jo moremo danes sestaviti po doslej znanih podatkih, obenem pa opozarja na vrzeli in nejasnosti, ki jih bo treba v bodoče dopolniti.

Da bi bila bibliografija vsestransko uporabna, je na koncu dodan še pregled knjižnih zbirk, kazalo naslovov, kazalo izdajateljev, lastnikov, založnikov in tiskarn ter krajev izida in tiska, kazalo avtorjev, prirediteljev, prevajalcev in urednikov.

Olga Janša

Oris kronologije delavskega gibanja na Slovenskem 1867—1968. Ljubljana 1969. Str. 192.

Skoraj trdno sem bil že prepričan, da je nekritična izdaja Golouhovich spominov pomenila hudo, toda poslednjo šolo Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Ko pa sem pregledal Oris kronologije delavskega gibanja na Slovenskem 1867—1968, sem ugotovil, da sem se bridko zmotil.

Izdajatelj in založnik, republiški odbor Zveze sindikatov Slovenije, je to publikacijo namenil »v počastitev 50. obletnice ustanovitve KPJ — ZKJ, SKOJ in sindikatov«. Vendar pa je treba povedati, da 1969. leta nismo slavili 50. obletnice ustanovitve sindikatov, saj so ti bili v naših pokrajinah že pred letom 1919. Slavili smo 50. obletnico t. i. neodvisnih sindikatov.

Pregledu dogodkov v delavskem gibanju na Slovenskem 1867—1968 je nekdo dal neustrezno ime »Oris kronologije delavskega gibanja na Slovenskem 1867—1968«, kakor da ne bi vedel tega, kaj je oris in kaj je kronologija. Po časovnem zaporedju sestavljenega pregleda dogodkov ali pomembnejših dogodkov vendar ne smemo imenovati kronologija ali oris kronologije. Saj je že

študentom zgodovine na univerzi znano, da je kronologija veda o času, pomožna zgodovinska veda, ki omogoča pravilno datiranje dogodkov v preteklosti. Namesto izraza »pregled pomembnejših dogodkov« je nekdo dal delu ime »kronologija« in da bi bil videti skromnejši, je dodal še »oris«. Pravzaprav pa naj bi to bil pregled pomembnejših dogodkov v delavskem gibanju na Slovenskem od leta 1867 do 1968.

Toda ali gre res za pregled pomembnejših dogodkov v delavskem gibanju na Slovenskem v poslednjih sto letih? Če naj bi to bilo res, bi moral pregled dogodkov zajeti dogodke širše in ne tako ozko kot jih je zajel. V mnogih primerih se namreč pregled omejuje le na dogodke v sindikalnem gibanju. Nikakor ne prikazuje »toka modernega delavskega gibanja na Slovenskem«, kakor piše v predgovoru (tisti, ki zelo pogosto uporabljajo pojem »moderno delavsko gibanje«, naj bi ga enkrat skušali pojasniti). Ne upošteva tudi celotnega slovenskega narodnega ozemlja, kot piše v predgovoru, saj za obdobje med vojnama nima dogodkov iz Koroške. Predgovor sicer omenja, da so dogodki v Sloveniji, ki je bila v Jugoslaviji, in dogodki v Slovenskem primorju in Istri, ki sta bili v Italiji, prikazani ločeno v posebnih razdelkih A in B, ne pove pa, zakaj je tako in zakaj niso pregleda uredili tako tudi za obdobje po drugi svetovni vojni za tiste predele, ki niso v Jugoslaviji. Vzrok za tako ureditev je v tem, da sta pregled dogodkov za čas med vojnama sestavili dve avtorici, prva za osrednji del Slovenije in druga za Slovensko primorje in Istro, za Koroško pa verjetno avtorja niso dobili.

Pregled pomembnejših dogodkov v delavskem gibanju na Slovenskem 1867—1968 je sestavilo več avtorjev, razen enega vsi sodelavci Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, in sicer: za obdobje 1967—1918 Pavel Dobrila, 1918—1941 Alenka Nedog in Milica Kacin-Wohinz, 1941—1945 Štefka Zadnik, 1945—1968 Ivka Križnar in Miroslav Luštek. Na ščitnem ovitku, platnicah in v glavnem naslovu je kot zgornja mejna letnica navedeno leto 1968, v kazalu in naslovu IV., tj. poslednjega poglavja knjige, pa leto 1967. Ne vem, odkod ta razlika, vendar je poslednji datum v pregledu dogodkov 9. december 1968.

Pregled pomembnejših dogodkov ima številne vsebinske pomanjkljivosti, ki jih ne bi smel imeti. Avtorji so se namreč zlasti za časovna obdobja do 1945. leta lahko oslanjali na že objavljene preglede, česar pa v uvodu sploh niso povedali. Kaže, da je še najbolj pomanjkljiv pregled za obdobje narodno-osvobodilnega boja 1941—1945. Zato se bom ustavil zlasti ob pomanjkljivostih tega dela knjige.

Osnovna pomanjkljivost pregleda pomembnejših dogodkov v letih 1941—1945 je nepravilna zasnova dela. Če je bil delavski razred s svojo avantgardo KPS hegemon našega narodnoosvobodilnega boja, naše revolucije, pregled ne bi smel zajeti le nekaterih političnih dogodkov in predvsem le dogodkov okrog Delavske enotnosti. Ni mogoče, da pregled pomembnejših dogodkov v delavskem gibanju na Slovenskem ne bi zajemal takšnih dogodkov kot so bili npr. napad Nemčije in Italije na Jugoslavijo in njeno razkosanje, vstaja slovenskega naroda v poslednjih dneh julija 1941, ustanovitev slovenske partizanske oziroma narodnoosvobodilne vojske kot oborožene pesti delavskega razreda in vsega delovnega ljudstva za narodno in socialno osvoboditev, množičnih demonstracij v Ljubljani 1941. in 1943. leta, prvega zbora aktivistov OF aprila 1943, konference KPS v Dvoru pri Žužemberku oktobra 1943, graditve ljudske oblasti v letu 1944, osvoboditve maja 1945 itd. Vseh teh in drugih pomembnih dogodkov namreč v knjigi ni. Verjetno nihče ne bo trdil, da dogodki, ki jih pogrešam, niso bili pomembni za delavsko gibanje.

V pregledu pomembnejših dogodkov za leta 1941—1945 pogrešam tudi enoten kriterij pri izboru političnih dogodkov. Tako vsebuje nekatere politične dogodke, npr. konference, posvetovanja itd. OF in KPS le za nekatere pokrajine, npr. za Slovensko primorje, za druge, npr. za Gorenjsko, Štajersko, Koroško itd. pa sploh ne, čeprav so bili (na Gorenjskem maja in novembra 1944, na Štajerskem oktobra in novembra 1944) takšni dogodki tudi tam. Veliko je tudi nesorazmerje pri prikazu posameznih dogodkov. Tako je npr. drugemu zboru aktivistov OF v Črnomlju septembra 1944 posvečena le ena sama vrstica, za razna protikomunistična zborovanja v Ljubljani pa so poleg govornikov

navedeni celo gostje. Ponekod gre opis dogodkov v velike nadrobnosti (celo na navajanje ur in minut, ko se je kaj zgodilo, npr. za 31. 8. 1942, ali za podrobne številčne podatke, npr. za 27. 8. 1942), za mnoge pomembnejše dogodke pa v pregledu ni nobenega podatka. Torej tej pomanjkljivosti ni moglo botrovati pomanjkanje prostora. Mimogrede naj omenim, da je to tudi glavna pomanjkljivost četrtega dela knjige, ki zajema dogodke od 1945. do 1968. leta. Dva zelo pomembna dogodka, tj. 5. kongres KPJ in 2. kongres KPS, ki sta prva kongresa teh organizacij po zmagoviti revoluciji, sta zabeležena le vsak s polovico vrstice.

Pri navajanju podatkov je prisotna tudi nenatančnost oziroma nepreciznost. Na posvetovanju o OF, ki ga je 1966. leta priredil inštitut skupaj z nekaterimi drugimi ustanovami, sem opozoril, da je zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju izvolil 42 delegatov v AVNOJ, a je v pregledu navedeno število 40. Takrat izvoljeni vrhovni organ se ni imenoval »vrhovni plenum OF«, temveč samo »plenum OF«. Ker je ta 120-članski plenum OF v vojnem času zasedal le enkrat, in sicer kot SNOO oziroma SNOS v Črnomlju februarja 1944, torej ni mogla biti 26. julija in 8. avgusta 1944 »seja vrhovnega plenuma oziroma SNOS« kot piše v pregledu dogodkov, in 5. maja 1945 v osvobojeni Ajdovščini tudi ni bilo seje predsedstva SNOO, temveč je bila seja predsedstva SNOS. Pri 1943. letu sta poleg naslova za mesec junij kar dva naslova za »junij—julij« in pod drugim naslovom je datum: 2. in seveda ne vemo, ali gre za 2. junij ali 2. julij 1943 itd.

Pri prebiranju podatkov dobi bralec vtis, da je pri sestavljanju pregleda pomembnejših dogodkov v delavskem gibanju šlo predvsem za to, da bi ta za leta 1941—1945 vseboval predvsem podatke o dogodkih pri delavskem razredu in njegovi sindikalni organizaciji, tj. v Delavski enotnosti. Ne zanikam, da ne bi bil primeren takšen pregled dogodkov, ki bi se omejeval le na te dogodke, samo potem bi mu bilo treba dati drugačen, vsebini ustrezen naslov. Seveda pa bi tudi takšen, ožje zasnovan pregled dogodkov moral biti popolnejši. Vsebovati bi moral npr. tudi te dogodke: stavke slovenskega delavstva pod okupacijo poleti 1941, o katerih je takrat pisal Slovenski poročevalec, usodo sindikalnih organizacij pod okupacijo (npr. tudi usodo Delavske zbornice), okupatorjeva prizadevanja za organiziranje delavcev v njegovih organizacijah, vključevanje delavcev v prve partizanske enote (tudi o tem so že deloma objavljene in deloma zbrani podatki), udeležbo delavcev v množični vstaji na Gorenjskem decembra 1941 (samo iz jeseniške železarne jih je sodelovalo v vstaji več kot sto), ustanovitev proletarskega bataljona in proletarske brigade »Tone Tomšič«, ustanovitev Železničarske brigade septembra 1943, obstoj obratnih in tovarniških narodnoosvobodilnih odborov na Gorenjskem 1943. leta, stavke in demonstracije delavcev v Trstu, Tržiču (Monfalcone) in Dutovljah ter delavk v Podgori pri Gorici po padcu fašizma v Italiji, množične demonstracije v Trstu in Gorici ob kapitulaciji Italije, stavko v Ljubljani avgusta 1943, poziv OF na generalno stavko v premogovnikih na Štajerskem 15. septembra 1944, ki je imel za posledico ustavitve obratovanja nekaterih premogovnikov (npr. v Senovem) ali občuten izostanek z dela v drugih premogovnikih, odhod nekaj tisoč delavcev iz štajerskih industrijskih središč v partizane v 1944. letu itd.

Za sestavo popolnejšega pregleda pomembnejših dogodkov v letih 1941—1945 bi se seveda bilo treba uspešneje poslužiti že sestavljenih pregledov dogodkov in tudi skrbno pregledati obilico literature in še več arhivskega in drugega gradiva. Vse to pa je mogoče opraviti le ob trajnejšem sistematičnem raziskovalnem delu. Kampanjsko zastavljenega in na kratek rok omejenega načina sestavljanja pregleda dogodkov v delavskem gibanju, kakršnega je imel Inštitut za zgodovino delavskega gibanja pri sestavljanju »Orisa kronologije delavskega gibanja na Slovenskem 1867—1968«, znanstvena ustanova ne bi smela poznati. Tak način ne more roditi dobrih sadov in tudi delo, ki je izšlo, ne more biti v čast niti sestavljalcem niti ustanovi in izdajatelju.

Tone Ferenc